František Krejča

Zbudovský rychtář Jakub Kubata

František Krejča

Zbudovský rychtář Jakub Kubata

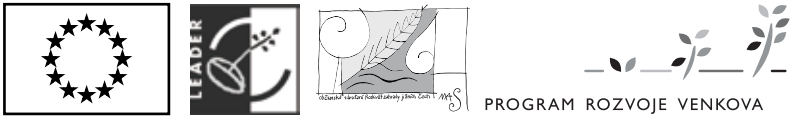

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

Realizováno v rámci projektu „DĚDICTVÍ REGIONU: po stopách předků“, tento projekt je spolufinancován Evropskou unií z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova v rámci opatření:
III.2.2 Ochrana a rozvoj kulturního dědictví venkova,
IV.2.1 Realizace projektů spolupráce Programu rozvoje venkova.

O. s. Rozkvět zahrady jižních Čech – místní akční skupina, Lhenice

2009

Obsah

PŘEDMLUVA ... 3
BLATA A RYCHTÁŘ KUBATA ... 4
Jméno Jakub Kubata ... 5
Kubatův statek ... 5
Poprava u potoka Soudného ... 5
Přísaha ... 6
Krev nevinného ... 6
BOŽÍ SOUD ... 7
Boží soud po mnohém způsobu ... 7
„Ať mne země pohltí!“ ... 8
Soud kvůli čemu? ... 9
JEN „PÁR KUPEK“ SENA ... 9
PRAVDA MOCNÝCH ... 11
ZBUDOVSKÝ RYCHTÁŘ ... 12
DŮM ... 13
OBLEK ZBUDOVSKÉHO RYCHTÁŘE ... 16
ZÁVĚR ... 25
POVĚST O KUBATOVI ... 26
RESUMÉ ... 28
ZUSAMMENFASSUNG ... 29
Beschreibungen zu den Farbfotos ... 30
SUMMARY ... 30
Legend of colour photographs ... 31
MAS ROZKVĚT ZAHRADY JIŽNÍCH ČECH ... 32
Zkušenosti MAS ... 32
Přeshraniční spolupráce ... 33
Spolupráce s ostatními MAS ... 33
Tipy na výlet ... 33
CHANCE IN NATURE – LAG ... 36
Tipy na výlet ... 37

Předmluva

Tato publikace je jednou ze souboru dvanácti brožur vytvořených v rámci projektu spolupráce podpořeného z Programu rozvoje venkova „Dědictví regionu: po stopách předků“, který byl realizován ve spolupráci Občanského sdružení „Rozkvět zahrady jižních Čech – místní akční skupina“ a Občanského sdružení „CHANCE IN NATURE – LOCAL ACTION GROUP“. Hlavním cílem tohoto projektu je podpořit využívání přírodního a kulturního dědictví v regionech spolupráce, zmapovat společný region z hlediska historických souvislostí – „po stopách předků“ a předat toto poselství generacím příštím.

Ing. Marta Krejčíčková
manažer projektu

Poblíž obce Zbudov, v kraji tradičně nazývaném Blata, stojí od roku 1904 pomník postavený muži, jehož památka po celá staletí žila ve vyprávění obyvatel Blat a od konce 19. století žije v pracích badatelů, historiků a spisovatelů. Tím mužem je zbudovský rychtář Jakub Kubata. Pomníky se staví těm, kteří k nám příběhem svého života promlouvají přes propasti času. Jaký je příběh života Jakuba Kubaty? Je prostý a složitý zároveň. Je o právu a zvůli, o svobodě a sebeobětování. Ale zdá se, že ho nelze téměř ničím doložit, snad jen vírou těch, kteří ho vyprávějí. Encyklopedická příručka „Kdo je kdo v českých dějinách“ uvádí: *Známé rčení „Kubata dal hlavu za Blata“ vzniklo v lidovém podání mylným spojením dvou událostí probíhajících v různé době. K popravě zbudovského sedláka Kubaty došlo za sporu poddaných na hlubockém panství s jeho majitelem panem Adamem z Hradce v druhé polovině 16. století. Spor byl o správu sirotčích peněz, jichž podle poddaných zneužil pan Adam ve svůj prospěch. Poddaní odepřeli poslušnost, bouřili se a podávali stížnost až k císaři Rudolfu II. Konflikt ale skončil jejich porážkou. Adam z Hradce dal několik účastníků – mezi nimi i Kubatu – v roce 1581 popravit. Po téměř dvou stech letech, v polovině 18. století, došlo na Blatech opět ke sporům s vrchností, tentokrát o práva poddaných na užívání pastvin. V lidovém podání došlo později k promítnutí těchto sporů o pastviny na Blatech do bouří z 80. let 16. století, kdy byl Kubata popraven. A tak z Kubaty udělala lidová tradice zbudovského rychtáře, který „dal hlavu za Blata“. Jinak o Kubatovi není nic známo. Není dokonce ani jisté, že se jmenoval Jakub.* Tato příručku není jistě vrcholným dílem historické vědy, jde ale o knihu, která ve většině hesel přináší ověřená a věrohodná fakta, ale v případě Kubaty? Zpochybňuje vše, i jeho jméno! A je pravda, že názor vyjádřený v příručce je v současnosti rozšířený. Je opravdu možné, že se příběh o zbudovském rychtáři Kubatovi netýká skutečné události? Možná jde o příběh touhy prostých lidí po ochránci. To je vlastní lidem na celém světě. A pokud hrdinný ochránce není? Je možné si ho vymyslet? Dělá se to. Lidé na Blatech to možná také udělali. Příběh se nikdy nestal, pomník je dokladem působivé, ale smyšlené legendy, a rychtář Kubata je jen výmyslem utlačovaných lidí. A nebo je to jinak?

PhDr. František Krejča
autor

Blata a rychtář Kubata

Za vlády krále Vladislava Jagellonského získali poddaní sedláci z Blat práva na svobodné užívání pastvin a luk na Blatech, na samosprávu obcí, rozhodování o sirotčích penězích a odúmrti. Ve druhé polovině 16. století došlo ke sporu o práva s majitelem hlubockého panství, panem Adamem z Hradce, který vyvrcholil tvrdým zásahem proti sedlákům. Několik jich v roce 1581 bylo popraveno. Jedním z popravených údajně byl rychtář Jakub Kubata ze Zbudova. Lidové pověsti, které se o této události vypravovaly, označují rychtáře Kubatu za vůdce selského odporu a jeho popravu za panskou zvůli. Vyvářejí obraz selského hrdiny, který svůj život obětuje za právo a spravedlnost pro své spolurodáky. Lidová tradice říká: „Kubata dal hlavu za Blata." V této formě byla pověst o rychtáři Kubatovi zaznamenána v roce 1750 při vytváření podkladů pro zdanění selské a panské půdy. Při této příležitosti byly také sepisovány údaje týkající se lidových zvyků, pověstí, písní a lidových krojů na jednotlivých panstvích.

Příběh byl v minulých staletích na Blatech velmi živý a v ústním podání ho udržoval spor s hlubockou vrchností o pastviny na Blatech, který se táhl celá staletí a který byl teprve v druhé polovině 19. století definitivně rozhodnut soudem – ve prospěch blatských sedláků. Na paměť rychtáře Kubaty byl v roce 1904 postaven u Zbudova na místě, kde údajně k popravě došlo, Kubatův pomník. Peníze na něj byly shromážděny v dobrovolné sbírce a na slavnosti jeho odhalení se sešlo více jak 30 000 (!) lidí, včetně mnoha předních českých literátů. Poblíž pomníku stojí dodnes dva kameny, které pověsti o soudu nad Kubatou a jeho popravě s těmito událostmi spojují; říká se jim Kubatovy kameny, na památku soudu nad rychtářem se potok protékající kolem nazývá Soudný, dodnes je ve Zbudově takzvaný Kubatův statek.

Generace obyvatel Blat nepochybovaly o pravdivosti legendy o hrdinovi, který se obětoval pro právo sedláků užívat volně louky a pastviny na Blatech. Ale pro mnoho historiků a badatelů je naopak celý případ velmi nejasný, protože písemných dokladů zcela věrohodných a nezvratitelných je málo. Vlastně jen koncept listu pana Adama z Hradce císaři a dva krátké listy císaře adresované panu Adamovi. Téměř posvátnou úctu k odkazu rychtáře Kubaty z konce 19. století vystřídal v současnosti velmi skeptický pohled. Začínají se dokonce objevovat názory, které historicitu rychtáře Kubaty zpochybňují. Je vůbec možné zjistit, nakolik je lidová tradice o zbudovském rychtáři v souladu s historickou realitou? Dnes se objevují názory, že pověsti o Kubatovi vznikaly až od poloviny 18. století! Je podle nich těžké objektivně kubatovskou legendu posoudit. Vždyť co je o Kubatovi vlastně známo? Existence Jakuba Kubaty skutečně není jednoznačně doložená archivními prameny, lidové podání ho ovšem nezpochybňuje a hovoří o něm způsobem, který nasvědčuje, že muž tohoto jména v oné době žil.

JMÉNO JAKUB KUBATA

Tvar jména by sice zdánlivě nasvědčoval tomu, že Kubata je rodové příjmení, ale v 16. století se ještě příjmení neužívala; pro rozlišení více osob stejného jména se používaly přezdívky a nebo přízvisko, uvozené frází – „tak řečený". Správnější by mohlo tedy být – Jakub, řečený Kubata. Kubata je totiž domácí varianta jména Jakub; muž dostal při křtu jméno Jakub, ale doma v běhu a shonu každodenního života mu rodiče a sousedé asi málokdy říkali Jakube. Spíše, stejně jako to rodiče dělají dodnes, na něj volali Kubo, Kubíku a nebo – KUBATO. Možná, že v rodině tohoto rychtáře se jméno Jakub udržovalo po celé generace a že už některý jeho předek byl známý ve svém okolí pod přízviskem KUBATA, a tento tvar jména volně přecházel na každého dalšího mužského potomka, tedy pak také na tohoto Jakuba, zbudovského rychtáře.

KUBATŮV STATEK

Mluví se o Kubatově domě: statek ve Zbudově čp. 1 se jmenuje Kubatův a podle pověstí právě zde žil rychtář Jakub Kubata. Jméno Kubata se ve Zbudově objevuje v roce 1571. Rodina Kubatova byla podle pověsti rok po popravě ze Zbudova vystěhována do Hosína – zde se jméno Kubata objevovalo po staletí. (Šimon Kubatka, který je mezi zbudovskými sedláky zmiňován na berním soupise z konce 16. století může, ale také nemusí být s Kubatou spřízněn. Tvar přízviska Kubatka je odlišující zdrobnělinou, kterou lidé dali mladšímu Kubatovi – tedy kupříkladu synovi, ale mohl ji také třeba dostat jiný, druhý Kubata v obci žijící, nepříbuzný s tím prvním proto, aby si je lidé nepletli.) Roku 1614 převzal někdejší Kubatův statek ve Zbudově sedlák Václav, řečený Benda, ale po chalupě se zde i nadále říkalo U Kubatů. V roce 1746 byl na statek dosazen sedlák Bartoloměj Sládek, ale i nadále se zde psalo U Kubatů, a to až do roku 1816; v tomto roce tradice jména po chalupě zanikla. Ale povědomí obyvatel Zbudova stále jméno Kubata s tímto statkem spojovalo.

POPRAVA U POTOKA SOUDNÉHO

Muž jménem Jakub Kubata údajně byl v dubnu 1581 popraven u potoka Soudný u Zbudova. Všechna lidová líčení dokládají, že poprava byla vykonána na Blatech, v otevřené krajině – tuto skutečnost historické zdroje ani nepotvrzují, ani nevyvracejí. Všechna lidová líčení uvádějí, že Kubata před soudem na Blatech přísahal a dovolával se svědectví Boha. Dále uvádějí, že Kubata přísahu nabídl namísto listin, které s sebou mělo selské poselstvo jdoucí se stížností k císaři. Některé pověsti líčí, jak Kubata ve snaze přesvědčit v nejvyšší možné míře o své upřímnosti a pravdivosti svého tvrzení skládal přísahu ve vykopané jámě, jako v hrobě.

PŘÍSAHA

Tvrzení o tom, že Kubata dal hlavu za Blata, podpírají vlastně jen lidové pověsti. Některé popisují, že rychtář Kubata dokonce přísahal ve vykopané jámě, v hrobě! Jedna varianta pověsti zmiňuje, že stál v hrobě a měl na hlavě drn! Badatelé, kteří tento motiv uvádějí, právě toto pokládají za důkaz čiročiré lidové bájivosti a nevěrohodnosti celého pověsťového okruhu. Je to pro ně důkaz, že lidové podání o Jakubu Kubatovi je historicky bezcenné a nevěrohodné. Je pravda, že lidová pověst skutečně nemá a nemůže mít charakter historického dokumentu. Vždyť se jedná o citově zabarvené líčení mlhavých vzpomínek dávno nežijících generací. Lidové pověsti jsou vyprávěním, které sice obsahuje reálný základ, ale velmi často jde o základ téměř nečitelný, pověst se snaží vysvětlit jakousi událost či nějaký jev, ale činí tak způsobem, který především odráží potřeby lidového prostředí. A lidu nezáleží na věrnosti historické předloze – lid chce vědět, proč v krajině stojí ten a ten kámen, a jak došlo k tomu a tomu, a co z toho pro lid v té které oblasti vyplývá. Není to výpověď o historické události, je to výpověď o způsobu, jakým lidové prostředí tuto událost chápe. Nejde jen o pouhou fantazii! Lidová pověst historický základ halí do poetických obratů, ale pokud se jedná o událost, která je pro lidové prostředí v dané oblasti z jakéhokoli důvodu důležitá, pak okolnosti tohoto reálného základu jen opakuje, ale neupravuje.

KREV NEVINNÉHO

Pověst o popravě rychtáře Kubaty líčí bouři, hrom a déšť, který smyl nevinnou krev popraveného. To vyvolalo v pánech děs – teprve nyní pochopili, že Bůh dává za pravdu Kubatovi. Když uprchli, opět slunce jasně svítilo. Ale tento motiv je použit také v pověsti o kutnohorských havířích, kteří byli nespravedlivě odsouzeni a popraveni za jasného slunečního dne. Po jejich smrti se strhla strašná bouře a déšť smyl jejich nevinnou krev. Poté opět svítilo slunce. Tento motiv o popravě nevinného má svůj původ v novozákonních evangeliích – ta líčí jasně, jak v okamžiku Kristovy smrti se nebe zatáhlo, hřměl hrom a země se otřásla. Tato část pověsti o popravě Jakuba Kubaty určitě historicky věrná není. Odvolání se Kubaty na boží zásah je přidáno pro zesílení účinku pověsti. Bouře, tma a déšť v okamžiku smrti Jakuba Kubaty – to vše má dokládat jeho nevinu.

Boží soud

Jak je to s dalším motivem – s vykopaným hrobem? Historikové, kteří tento motiv zmiňují, uvádějí, že právě toto je ten slabý bod pověstí – jakýsi odkaz na mýtické doby dávných božích soudů. To je pravda, lidová pověst se na boží soud odvolává často. A jde zejména o tento druh pověstí, který vyjadřuje bezmoc poddaných venkovanů a jejich touhu po spravedlnosti – a pokud tuto spravedlnost nemohou zjednat sami, ať ji zjedná Bůh. V tomto ohledu je kubatovská pověst opět shodná s jinými, například s pověstí o Janu Sladkém Kozinovi a jeho výzvě k božímu soudu. Boží soud byl ale ve středověké právní praxi reálnou a často využívanou záležitostí. Při hledání práva se pro něj ve středověku užíval pojem „ordálie". Co je možné říci ve spojitosti s pověstí o rychtáři Kubatovi a oněch údajně mýtických ordáliích? Ordálie, neboli boží soud, nebylo nic iracionálního a nebo cosi z mlhavého dávnověku. Byla to reálně existující, historicky doložená praxe zajišťování spravedlnosti. Pokud byl lidský soud slabý ve svém hledání práva, bylo voláno pro soudu božím. Tvrzení o pravdivosti výroku bylo podloženo zkouškou, která se spoléhala na Boha a která dokazovala vinu či nevinu souzeného a nebo pravdivost přísahy.

BOŽÍ SOUD PO MNOHÉM ZPŮSOBU

Středověká právní praxe znala několik různých forem božího soudu. Například při zkoušce ohněm souzený kráčel bos nebo se bosou nohou dotýkal žhavého železa; jestliže mu oheň neublížil, byl nevinen. Nebo držel ruku na žhavém železe a přísahal svoji nevinu; byl-li skutečně nevinen, pak necítil a neprojevil bolest. Zkouška vodou byla „oblíbená" zejména při procesech s čarodějnicemi. Obviněná žena byla spoutána a vhozena do vody. Když se potopila, byla nevinná a byl jí vystrojen řádný křesťanský pohřeb. Pokud se udržela na hladině, tak jedině proto, že jí pomáhal sám ďábel; byla odsouzena a upálena.

V případech nejasného a těžko určitelného dědictví se využívalo losování, los určil, kdo má na jak velký podíl z dědictví nárok.

Typickým příkladem božího soudu bylo hledání vraha – obviněný byl přiveden k tělu mrtvého, vložil prsty do jeho ran a odpřisáhl svoji nevinu; lhal-li, pak rány zabitého začaly krvácet. Důkaz v případech zabití a vraždy byl také podán soubojem, kdy obviněný bojoval s nejbližším příbuzným zabitého. Pokud s obviněným nemohl bojovat nikdo jiný než žena – například vdova po zabitém nebo jeho dcera – pak obviněný musel při souboji stát po pás v jámě, aby se síly jeho a síly ženy vyrovnaly. Kdo zvítězil, ten měl pravdu. Je to pro dnešní způsob myšlení málo pochopitelné, ale pravdou je, že nás od dob, kdy bylo právo hledáno také tímto způsobem, nedělí tisíciletí! Nejde o mýtickou minulost. Naopak – jde o praxi z historického hlediska poměrně „nedávnou". Důkaz podávaný zkouškou vody ve

sporech o hranice pozemků byl doporučován například v Řádu práva zemského, vydaném v době Karla IV., ale nikoli v drastické formě užívané v čarodějnických procesech; jednalo se o brodění proudem a udržení rovnováhy – pokud zkoušeného strhl proud, pak lhal. Boží soud přísahou s prsty vloženými do ran zabitého také není z dob pradávných – poslední známý případ z jižních Čech je písemně doložen z Českokrumlovska, z poloviny 16. století.

„AŤ MNE ZEMĚ POHLTÍ!“

Středověkými právními spisy je doložena ještě další forma božího soudu – a ta se nesporně týká případu Jakuba Kubaty. Pokud byl veden spor o hranice pozemků a mezníky, což byl v minulosti jeden z nejzávažnějších sporů, prováděla se přísaha, ve které se přísahající obracel na samotného Boha a dovolával se jeho svědectví. Přísahu prováděl ve vykopané jámě! Poslední případ takové přísahy v Čechách je v soudních spisech doložen ještě ze 17. století. V 16. století byla tato přísaha zcela běžná; nejde tedy o minulost „téměř mýtickou“. Jde o historicky nedávnou dobu. Přísahající klečel v jámě, připomínající hrob, s drnem nad hlavou a měl na sobě rubáš, v jakém byli zesnulí kladeni do hrobů. Tím byl naznačen smysl rituálu, který navíc byl potvrzen také formulí dodávanou k přísaze – Ať mě země pohltí, přísahám-li křivě. Neboli: Ať na místě zemřu a skončím v tomto hrobě, jestliže nemluvím pravdu. Přísaha byla prováděna na krucifix.

Odkazy na boží soud a ordálie jsou běžně dosud uchovány v hovorových obratech a v příslovích. Poctivého nepálí – uvádí obrat, který má svůj původ ve středověké zkoušce ohněm. Kdo má viset, ten se neutopí – vztahuje se ke zkoušce vodou. Vzít si někoho na paškál – vzít obviněného k přísaze před velikonoční paškální svíci; kdo přísahal křivě, ztratil naději na spásu své duše; pod tíhou viny a špatného svědomí také často zemřel na místě. Ať se na místě propadnu, ať mě země pohltí – je odvozeno od přísahy v zemi, s drnem nad hlavou. A zde je jeden z klíčových momentů legendy o Jakubu Kubatovi. Nikoli jeden ze slabých momentů, naopak. Vždyť jedna z variant pověsti přímo hovoří o přísaze v zemi. Tento způsob přísahy se vždy týkal sporů o pozemky, o hranice pozemků a mezníky. A spory o hranice pozemků v minulosti vždy patřily k těm nejzávažnějším; kdo porušoval hranice pozemků, ten ani po smrti nenalézal klid.

Proto taková přísaha musela mít ještě další náležitosti – neodbývala se v soudní síni nebo kdekoli jinde, kde by soud mohl případně zasedat, ale musela se odehrávat venku, na výjezdě na sporné místo; soudní tribunál zasedal pod širým nebem a v místě před tribunálem byl vykopán rituální příšežný hrob. Jakub Kubata přišel k potoku Soudný, kde na něj už vrchnost a úředníci čekali. Kubata přísahal v zemi, s drnem nad hlavou. Není sice pověstí uváděno, že by byl v rubáši, ale pokud skutečně v zemi přísahu prováděl, pak rubáš na sobě musel mít. Je tedy jisté, že zmínka v pověsti se týká zcela reálně existující právní praxe a že se spor skutečně týkal pozemků a mezí, a tedy práva na využívání luk na Blatech. Taková přísaha byla chápána jako nezpochybnitelná. A přesto ji hlubocká vrchnost zavrhla. Není tudíž divu, že tradice viní vrchnost a soudce z křivdy a z porušení práva.

SOUD KVŮLI ČEMU?

Udržovala lidová tradice tuto pověst po staletí v celistvé vazbě na podstatu sporu? Dlouhotrvající diskuze kolem této otázky dokonce přinesla názor, který pokládal za prokázané, že Kubata byl souzen za zcela jiných okolností a za zcela jiné prohřešky – za spor o sirotčí peníze či podobně. Pokud by ale skutečně tenkrát šlo o něco jiného, pak by pověst nezmiňovala okolnosti, které byly dány středověkým právem. A pokud by pověst skutečně vznikala v polovině 18. století, pak by rozhodně nehovořila o popravě mečem. To byl způsob popravy běžný v 16. století – ve století 18. se už popravovalo na šibenici. Navíc vzhledem k tomu, že spor s hlubockou vrchností sedláci vedli k úspěšnému zakončení ještě po další celá tři století, je doslova nemyslitelné, že by blatští sedláci snad v průběhu času úplně zapomněli na okolnosti, za jakých tento spor vznikl. Proč není starší záznam této pověsti na Blatech? Protože se sedláků na to dříve nikdo nezeptal, protože nikdo před tím nepocítil potřebu něco takového zaznamenat. Ale pověst žila dávno před rokem 1750. Nehledě na to, že pokud byl spor o užívání pozemků na Blatech veden dalších tři sta let a soud v polovině 19. století rozhodl ve prospěch sedláků, pak je mimo vší pochybnost, že historický nárok byl na straně sedláků a že lidové podání vychází ze skutečnosti a interpretuje ji věrohodným způsobem.

Jen „pár kupek“ sena

Ve 13. a 14. století šlechta rozdělovala plochy dosud neobdělávané půdy na nově osídlovaných územích na lány, které dávala do dědičného pronájmu přistěhovalcům. Součástí zákupních smluv se stal závazek poddaného platit od určité lhůty potřebné na zabydlení a zúrodnění ladem ležící půdy pravidelnou daň, která byla splácena ve dvou lhůtách, na jaře o svatém Jiřím a na podzim o svatém Havlu. Kromě peněz odevzdávali noví hospodáři také naturální dávky, zejména oves, slepice, kuřata a vejce. Byla to platba dědičného nájmu z usedlosti a platili všichni poddaní bez výjimky. Nájemní podmínky stanovené ve 13. a 14. století byly pak ale po celé generace neměnné. Úcta ke starému právu a obyčejům se týkala i těchto plateb a přežila celá staletí. Nakonec ale způsobila katastrofu, protože dávky kdysi stanovené se po mnoho generací vůbec nezvyšovaly. Navíc ve 14. století platil poddaný daň státu, takzvanou berni, sotva jednou za deset let. Berně se vybírala jen při mimořádných příležitostech (kupříkladu, když se konala korunovace). V 15. století se berně vybíraly už častěji – jednou za čtyři až pět let. A když k nám v 16. století přišli Habsburkové, tak se vybírání daně provádělo každoročně. Přesto ale v této době bylo odváděno jen zhruba jedno procento z odhadované hodnoty majetku. Vrchnost i poddaní tento stav respektovali a dokonce se domnívali, že je to tak spravedlivé. Sedlák, který vlastnil lán polí, to znamená asi osmnáct hektarů, platil v 16. století totéž, co jeho dávný předek třeba o tři staletí dřív.

Jenomže v průběhu tří čtyř staletí se hodnota mince postupně zhoršovala, mince se devalvovala. Inflační vývoj dosáhl hodnot několika set procent. Takže kupní síla peněz byla v 16. století několikrát menší než ve století 13. Sedlák tedy vrchnosti odváděl nepoměrně menší úrok než kdysi, ačkoli nominálně byla jeho výše pořád stejná. Zemané, drobná venkovská šlechta, kteří před sto lety ještě žili na docela slušné úrovni z jedné vesnice, byli nyní na mizině a raději se svých statků zbavovali. Vyšší šlechta s daleko větší pozemkovou držbou reagovala na rostoucí finanční potíže jinak. Když jí nepostačovala renta, začala hospodařit na vlastní půdě. Na šlechtických velkostatcích se chovala obrovská stáda ovcí a jejich vlna sloužila jako surovina pro rozvinuté soukenictví, které pracovalo i pro vývoz do zahraničí. Pro tato stáda a pro nové polnosti bylo zapotřebí nové půdy. Tu šlechta v průběhu druhé poloviny 16. století získávala svévolným záborem rustikálu, tedy selské půdy. A tato obecně uplatňovaná praxe té doby byla využita hlubockou vrchností v případě pozemků na Blatech – volné, nikomu a všem patřící půdě. Pro svá stáda ovcí, pro hospodaření vlastních dvorů chtěla mít hlubocká vrchnost k dispozici louky na Blatech. Ale sedláci také chovali velká množství ovcí. V té době bylo na hospodářstvích kupříkladu jen několik kusů hovězího dobytka a několik kusů vepřů, ale několik desítek ovcí. I sedláci měli na svých hospodářstvích stáda ovcí, pro která nutně pastviny a louky potřebovali.

Navíc koncem 16. století došlo v českých zemích k hladomoru z neúrody. Neměl sice katastrofický rozsah, hlady zemřely „pouze“ tisíce lidí, ale jeho ohlas v selském prostředí rozhodně vyvolal obavy z nedostatku potravy a zásob. Kdykoli se v historických pramenech hovoří o hladomorech, vždy autoři píší, že deště, mrazy, sucha a nebo jiné pohromy zničily obilí i krmivo pro dobytek, který rychle popadal hlady, takže lidé neměli ani obilí, ani mléko nebo maso. Zásoby píce byly proto důležité, seno bylo důležité. Mít píci a seno bylo doslova otázkou života a smrti.

Neúměrné požadavky šlechty v celých Čechách na konci 16. století vedly k velkému daňovému útlaku poddaných. Překračování přijatelné berní hranice přineslo katastrofální důsledky – poddaní byli brzy zcela ožebračeni a před bídou začali utíkat z gruntů. Nejspíše tohle bylo tím hlavním důvodem, proč lidé z hlubockého panství sbíhali – a nikoli špatná péče o sirotčí peníze, na kterou se odvolával Adam z Hradce.

Pravda mocných

Sporu hlubocké vrchnosti a sedláků z Blat se týkají dochované listiny pana Adama z Hradce a císaře Rudolfa II. Císařský list skutečně pana Adama z Hradce vybízí, aby na požadavky sedláků bral ohled; zmiňuje se o selské delegaci přicházející k císaři se stížností. Adam z Hradce ve své listině potvrzuje, že nechal několik rebelantů popravit (to potvrzuje také dochovaný účet za práci kata), hovoří o sporech ohledně sirotčích peněz, vysvětluje vývoj sporu a uvádí způsob jeho řešení. V listinách je ovšem zajímavý rozpor – Adam z Hradce píše o sirotčích penězích, a císař žádá ohledy a shovívavost pro sedláky, kteří chtějí svoje stará práva. To by ještě nemuselo nic znamenat, ale vývoj argumentace pana Adama je skutečně příznačný: Jsou nepořádky v sirotčích penězích, sirotci jsou okrádáni svými poručníky a zbídačení utíkají z gruntů (ubývá tedy hospodářů, ubývá poplatků a roboty poddaných pro panství) – a tím mně, panu Adamovi z Hradce, vzniká škoda. Já pak mírně a otcovsky nabádám sedláky. Oni odpovídají zpupně a ve zlém. Navrhuji řešení, truhlice s penězi mohou být uloženy na zámku, ale oni jsou odbojnější víc a víc, svolávají shromáždění proti mně a posílají poselstvo k císaři se stížností. Rád bych s nimi jednal milostivě, ale jejich odbojnost je neúnosná, a urození pánové z mého okolí mne přemlouvají, abych zasáhl. Několik jich nechávám popravit a ostatní krotnou, přicházejí k rozumu a prosí o jediné – aby směli užívat mého milosrdenství. Souhlasím, ale ukládám blatským sedlákům pokutu a trest na věčné časy – robotní prací sklízet seno na Blatech a svážet ho do dvorů panství, a stejně tak po žních pšenici.

Pan Adam spor zužuje na problém sirotčích fondů, ale jen v listině. Ve skutečnosti mu jde o všechno, čeho se stará privilegia sedláků dotýkají. Po rozvláčném vysvětlování, jakže to s poddanými dobře myslí, jak ale nemůže jinak, když oni jsou tak zatvrzele vzpurní, poukazuje na svoje rozhodnutí ohledně poprav, a přichází závěr – seno a pšenice z Blat patří jemu.

Listiny sice neříkají vše, ale říkají dost – správa sirotčích peněz je součástí starých práv, která jsou pro sedláky sice důležitá všechna, ale pochopitelně nejdůležitější jsou pro ně pozemky a jejich volné využívání. Pan Adam píše o správě sirotčích peněz, ale jeho záměrem je získat pozemky. Jeho popis událostí v listině adresované císaři je účelový a lživý. Z jeho vlastní listiny vysvítá, že peníze byly jen záminkou. Je totiž snadnější nařknout jiného ze zpronevěry než hájit sebe ze svévole, nezákonného zabírání půdy a z porušování práva.

Zbudovský rychtář

Rychtář je počeštěným pojmem der Richter, který pochází z německého práva, a k nám se dostává v období velké kolonizace, rozvoje měst a rozšiřování venkovské sídelní struktury. Je to označení představitele městské nebo venkovské samosprávy. Funkce rychtáře byla spojena s mnoha povinnostmi a výhodami. Rychtářem se stával lokátor – zakladatel obce, často jím býval také příslušník drobného venkovského zemanského rodu, zchudlého, majetkově a postavením kleslého na roveň svým selským sousedům, který ovšem byl vždy zbaven robotní povinnosti. Často bývala funkce rychtáře funkcí dědičnou. Rychtář měl pravomoc soudit a společně se členy rady rozhodoval spory. Velký soud se v malém městě a na vsích odbýval jedenkrát ročně. Drobné problémy se řešily průběžně, podle potřeby. Místem jednání rychtáře a rady je rychta, ale zatímco se od 14. století ve městech začínají budovat samostatné radnice, na vesnicích je po celá staletí rychtou-radnicí dům a usedlost rychtáře. Každá vesnice mívala vlastního rychtáře, ale v době utužování nevolnictví bylo pod jednu rychtu soustředěno několik vesnic.

Byl Kubata rychtářem dědičným? Mohl být potomkem někdejšího místního zchudlého zemanského rodu? Rozhodně byl jedním z blatských sedláků. Byl do značné míry ve svém postavení závislý na vrchnosti, ale byl daleko více spojen se svým okolím – způsobem života, stejnými radostmi a strastmi, příbuzenskými a sousedskými vazbami. Je tedy logické, že byl také přirozeným mluvčím sedláků a ostatní ho následovali. Není jisté, zda byl Kubata rychtářem pouze pro Zbudov, nebo pro všechny blatské vesnice. V době Jakuba Kubaty platilo, že rychtáře a ostatní členy obecní rady dosazovali sedláci na výročních shromážděních, která se konala v zimě. Těm ale předsedal vrchnostenský úředník, který také zvoleného rychtáře potvrzoval. Funkce rychtáře představuje tedy nejnižší stupeň vrchnostenské správy – je sedláky volený a vrchnostenskou správou potvrzovaný.

Obecní výroční soudy řešily zásadní otázky života obce – spory o meze, majetkové převody, splátky, dluhy jednotlivců a dluhy obce. Také projednávaly menší problémy, jako byly přestupky, spory mezi sousedy, urážky na cti, vzájemně způsobené škody na dobytku a na polích, ublížení na zdraví atd. Rychtář ale také svolával mimořádné hromady i při nenadálých událostech, na příkaz vrchnosti a podobně. Odvolací instancí byla vrchnostenská správa, nad ní pak sama vrchnost. Rychtář a členové rady vybírali naturální a peněžní dávky a platby (rentu) pro vrchnost, prováděli soupis roboty a rozdělovali ji po jednotlivých usedlostech, dbali na řádný a mravný život v obci a dohlíželi na mládež a její chování. V případě úmrtí hospodáře prováděl rychtář spolu s vrchnostenským úředníkem soupis majetku.

Rychtář byl přirozeným mluvčím obyvatel obce v úředních záležitostech. A to je další klíčová skutečnost v tomto sporu. Pokud stálo tvrzení proti tvrzení, že Blata patřila vždy sedlákům, a nebo naopak že patří panství Hluboká, pak v případě božího soudu nemohl přísahat kdokoli, nemohl přísahat jeden každý sedlák sám za sebe. Jednalo se o pozemky všech

a v takovém případě mohl přísahu složit zase jen představitel všech, tedy rychtář. Kubata se ocitl mezi mlýnskými kameny. Byl součástí vrchnostenské správy a současně byl jedním z blatských sedláků. Přísahal podle práva. Ale Adam z Hradce věděl už předem, jak bude jednat – účty z té doby uvádějí vyplacení kata za práci. Kat přijel na Hlubocko třikrát. Přijel! Nebyl součástí personálu zámku Hluboká. Bylo nutno ho objednávat. Tradice praví, že Kubata byl sťat na Blatech, hned po přísaze. Byl sťat katem, který byl na ten den objednán – to znamená, že ten, kdo kata objednal, věděl, proč to dělá a co se stane.

Kubata prohlásil, že bude přísahat na Blatech – to svědčí o tom, že šlo o ordálie týkající se pozemků. Soud vyjel k zasedání na Blata – to se dělo vždy, když se jednalo o pozemky. A na místě byl kat, který jednal – to znamená, že Adam z Hradce byl už předem rozhodnut Kubatu exemplárně ztrestat a zastrašit sedláky, aby mu nebránili ve snaze získat pozemky na Blatech. V tom je tragédie Jakuba Kubaty: jako rychtář a blatský sedlák nemohl nepřísahat, jako člověk stojící proti Adamovi z Hradce nemohl zůstat živ. Lidové podání hovoří o zvůli a bezpráví, protože jednání hlubocké vrchnosti nebylo ničím jiným.

Dům

Dodnes je ve Zbudově tak zvaný Kubatův statek. Ale není to ten, ve kterém žil a hospodařil Jakub Kubata. Časy se mění, lidé s nimi – a v plné míře to platí také o lidové architektuře. Stavební podoba venkova prodělala od 16. do 19. století výrazné změny. V 16. století se ve způsobu života pozvolna prosazovaly renesanční vlivy, hlavně díky obchodním stykům s Itálií. A stejně jako tam, i u nás se hlavním požadavkem doby stalo spojení pohodlí a přepychu. Platilo to jak pro sídla šlechty, tak pro města a venkovské prostředí. Docházelo k přestavbě panských sídel, ve městech probíhaly přestavby radnic a domů. Na vesnici je nejvýraznějším znakem kulturního vlivu této doby počátek procesu změny otopného systému. Období hospodářského růstu českého státu v 16. století vystřídal hluboký úpadek po třicetileté válce. Země byla zpustošena a mnoho vesnic úplně zaniklo. Následná stagnace trvala až do konce 18. století, kdy pozvolna začíná hospodářský vzestup, který se odráží také ve vzhledu vesnic a selských usedlostí.

Populační rozvoj, který následoval po období vylidňování v době husitských válek, se projevoval zakládáním mnoha nových vesnic. Stavební kultura 16. století byla dána hospodářskou situací, rozvojem řemesel a vyššími nároky na zemědělskou produkci. Naproti tomu stavební rozvoj od konce 18. století charakterizovalo zahušťování zástavby vesnic, kdy nové domy vznikaly na samotné návsi a na okrajích vesnic. Přesto se půdorys obcí po celá staletí středověku a novověku až do poloviny 19. století prakticky neměnil a půdorys obce v 15. či 16. století se příliš nelišil od půdorysu obce, jak je zachycen na skicách katastrálního mapování z počátku 19. století. To se týká také blatských vesnic, a tak tedy je možné udělat si hrubou představu, jaký půdorys měly blatské vesnice v době Jakuba Kubaty.

V průběhu 16. století, vlivem renesanční stavební kultury měst začíná v lidovém prostředí proces změny systému vytápění – tedy zavádění komínů a obrácení ústí pece z jizby do síně, což vede k zániku dýmné jizby, vytvoření bezdýmné světnice a vzniku černé kuchyně. Tento proces je ale velmi pozvolný a dovršen prakticky všude je teprve na přelomu 18. a 19. století. Teprve nyní získávají venkovské usedlosti takovou vnitřní dispozici, jakou pak nadále ve venkovské lidové architektuře 19. století známe z popisů, vyobrazení i z dochovaných dokladů.

Původní Kubatův statek odpovídal charakteru lidové architektury pozdní doby gotické a počátku renesance. Shodné je místo, kde stával a kde nyní stojí tzv. Kubatův statek. Ale už půdorys obou usedlostí je částečně rozdílný a vzhled je úplně jiný. Současný Kubatův statek ve Zbudově, stejně jako stovky jiných usedlostí v jižních Čechách, nese znaky typické pro selské baroko. Jejich podoba je výsledkem fáze změn a stavebního procesu, který souvisí s hospodářskou stabilizací venkova od konce 18. století, s uvolňováním společenského postavení sedláků a s jejich potřebou společenské reprezentace. Přelom 18. a 19. století přináší do lidového prostředí prvky slohové barokní architektury a dochází k formování selského baroka. Jeho rozkvět spadá zejména do poloviny 19. století. Jsou přestavovány a rozšiřovány obytné a hospodářské části usedlostí a na štítech domů je vytvářena bohatá štuková výzdoba, která přejímá barokní architektonické prvky. Zatímco ale v 16. století bylo hlavním stavebním materiálem dřevo a také kámen, staví se ve století 19. hlavně z cihel a kamene, což je hlavní předpoklad pro vznik rovného pevného štítu a vnějších zdí s hladkou omítkou, na kterých bylo možné štukové ozdoby vytvářet. Z období 19. století také pochází nejvíce dokladů a informací k architektuře českého venkova. Existuje množství vyobrazení, popisů, z pozdějšího období je k dispozici mnoho fotografií a většina hodnotnějších dokladů existuje dodnes. Není tak těžké rekonstruovat vzhled a charakter lidové zemědělské usedlosti v 19. století, ačkoli také dnes existuje mnoho otázek, na které se zřejmě nepodaří nalézt odpověď.

Ale architektura na české vsi v 16. století? Co je dnes možno říci o někdejším statku zbudovského rychtáře Kubaty? Z té doby existuje skutečně jen několik náhodných kreseb, většinou ilustrací rukopisů, plánky na dobových mapách a nebo náhodně zachycené statky v pozadí výjevů zachycených dobovým slohovým malířstvím. Naprosto útržkovité a náhodné výjevy. Písemné popisy jsou velmi ojedinělé a kusé. Dochované doklady staveb z té doby jsou velmi, velmi vzácné a pouze torzální. Existuje pouze několik staveb, u kterých lze některou část datovat do 16. století. Přesto lze srovnávacím studiem dochovaných zpráv a vyobrazení, archeologickými nálezy a poznatky etnografických rozborů recentního materiálu stanovit přibližnou podobu tehdejších venkovských sídel a domů. Ojediněle dochované doklady lidového domu z přelomu 15. a 16. století nasvědčují, že je v této době již pravidlem trojdílné půdorysné uspořádání. Ve střední části je prostor vstupní síně. Z ní se vchází do dýmné jizby. Její výskyt ve venkovském prostředí je naprosto běžný do třicetileté války, ale už před ní se začíná projevovat změna otopného systému a zavádění komína. Tato změna pak v následujících staletích vede k zániku dýmné jizby – obytné místnosti s otevře-

ným ohništěm a s pecí, která slouží k přípravě pokrmů a vytápění. Kvůli velkému množství kouře byl obytný prostor dostatečně vysoký a odvětrávaný větracími otvory nade dveřmi a nad okny. Nad ohništěm byl dymník, dřevěný a pomazaný hlínou, ve tvaru obráceného trychtýře, který zachycoval většinu kouře a odváděl ho mimo vlastní prostor jizby. Na opačné straně vstupní síně pak byla nevytápěná komora, která se používala k uskladnění potravin a předmětů domácí potřeby. Domy byly roubené, z nahrubo přitesaných kmenů, v rozích spojených vazbou na rybinu nebo na zámek. Spáry mezi trámy byly utěsněny mechem. Strop v místnostech byl ze slabších kmenů, těsně pokládaných vedle sebe, ze svrchní strany byl strop pokryt silnou vrstvou hliněné mazanice. Jako krytina byly na střeše domu slaměné došky. V oblastech bezlesých nebo brzy odlesněných, jako byla právě Blata, jsou už usedlosti s roubeným obytným domem a s chlévem stavěným z kamene, i když v této době se zatím ještě používal kámen sbíraný, nikoli tedy v lomu lámaný.

S jistotou lze říci, že Kubata žil na statku, který už v té době měl charakter sevřené trojboké usedlosti se dvorem obklopeným hospodářskými budovami a obytným domem. Obytný prostor byl roubený, chlév kamenný, špýchar roubený, stodola a kůlny dřevěné. Na střeše všech těchto budov ležel slaměný došek. Vnitřní uspořádání obytné části bylo trojdílné – ze vstupní síně se vcházelo na jedné straně do dýmné jizby a na druhé straně do nevytápěné komory, sloužící pro uchovávání potravin a potřeb do hospodářství. V komoře se v létě také spalo. K běžnému vaření a svícení se používal otevřený oheň, pro který bylo místo na podestě před ústím pece, kterým se nakládalo palivo i pečené jídlo a kterým z pece odcházel kouř. Pokud se v peci peklo, naložila se dřevem a klestím, vše se zapálilo a nechalo vyhořet. Pak se vymetl popel a do čisté rozpálené pece se vložilo připravované jídlo a pec se na potřebnou dobu uzavřela. Při tom vznikalo značné množství kouře, který unikal volně do jizby – proto dýmná jizba. Nad topeništěm byl hlínou omazaný dřevěný lapač jisker.

Jizba měla výšku kolem tří metrů. V její horní části se hromadil dým, ve spodní části byla okénka a větrací dýmná okénka. Roubené stěny jizby, ve které Kubata sedával při jídle, při práci, kde besedoval se sousedy nebo kde se scházel s ostatními sedláky k rokování o obecních záležitostech, byly začernalé sazemi. Na stěnách byly viditelné spáry, do kterých byl napěchován mech potažený bílenou hliněnou vymazávkou. Podlaha bývala ledaskde jen z udusané hlíny, ale Kubata byl rychtář, a tedy mohl a vlastně i musel pro reprezentativnost svého obydlí učinit více než ostatní – proto měl nesporně podlahu z hrubých fošen; jen kolem ohniště byly na zemi velké ploché kameny. Vybavení jizby bylo prosté – v rohu proti peci stál stůl, kolem zdí lavice z fošen a jedna či dvě truhly, nahrubo tesané sekyrou. Lavic bývalo v té době více, protože se na nich také spalo, hlavně v zimě, kdy celá rodina pobývala v teplé jizbě. Na stěně nad stolem byl zavěšen krucifix, u pece police na nádobí. Postel ještě v té době určitě v jizbě nestála, ta se do venkovských obydlí dostává až v průběhu 18. století. Okénka byla malá, aby se dala dobře na zimu utěsnit, nad okny byly průduchy, stejně jako nade dveřmi. Strop býval kvůli kouři vyšší, povalový a z vnější strany na něm byla silná vrstva hliněné lepenice.

Oblek zbudovského rychtáře

Na pomníku je Kubata ztvárněn v oblečení, jaké by asi mohl vesnický rychtář nosit – oblečení vychází z charakteru zdejšího lidového kroje a je pracováno způsobem, který už ukazuje trochu nad úroveň prostého řadového sedláka. V tom je úvaha tvůrce pomníku správná. Ale je zde problém: lidový kroj a odívání vůbec se vyvíjí stejně jako poměry, stejně jako krajina, jako lidová architektura. Kroj, který posloužil tvůrci pomníku jako předloha, se zde sice skutečně mohl nosit, ale až tak od počátku 19. století, rozhodně ne na sklonku století 16. Kubata nikdy nic takového na sobě neměl. Stejně jak málo je údajů a věrohodných informací k lidovému domu 16. století, je málo také dokladů k lidovému odívání v této době. Na starých obrazech a rytinách je sice dostatek pohledů na muže a ženy, dokonce i děti, oblečené do oděvů nejrůznějších materiálů a tvarů. Ale jde o příslušníky vyšších vrstev, měšťany a šlechtice. Lidové prostředí zajímalo malíře málo a zpodobnění prostých venkovanů najdeme na vyobrazeních z této doby velmi málo. A ještě méně je takových, které by daly konkrétní představu o tom, jak oblečen by asi k soudu přicházel rychtář jedné blatské vesnice, rychtář z hlubockého panství v jižních Čechách. Je to stejné jako v případě lidového domu. Co vlastně víme o lidovém odívání v této době?

V pracovním odívání mužů přetrvává z minulých staletí mužská sukně, ze lnu nebo i z kůže, ale mění se její délka – zkracuje se ke kolenům. Od poloviny 16. století se rozšířilo užívání kalhot, dosahovaly po kolena; nicméně používání sukně ještě trvá. Často se pracuje jen v košili, bez čehokoli dalšího, která je dlouhá, ke kolenům, hrubá a pevná, šitá ze lnu nebo z konopí, na zimu z vlněné látky, nazývaná „čechel“. Navlékala se přes hlavu. V zimě se nosí jemnou kožešinou podšívaná vesta nebo kožešinou podšívaný plášť. Kalhoty jsou šité z koženky a doplňují se punčochami z plátna nebo z jemné kůže. Sedláci nosili ve svátek široké, baňaté ke kolenům sahající „poctivice s punčochem“, nejčastěji ze žluté koženky, punčochy šité, lněné. Košile byla lněná, jednoduše střižená, bez límce, vesta z hrubého sukna tkaného ze lnu a vlny. Svrchní kabát měl rovný střih, byl hladký, bez límce, zapínaný na kovové knoflíky. Kožené boty sahaly do půli lýtek, na hlavě se nosila čepice s kožešinovým okrajem. Velmi málo víme o barevných odstínech odívání. Lněné kusy byly bílé, kalhoty z koženky většinou žluté, ale ne vždy. Boty zřejmě hnědé. Možná, že už v této době byla vesta a svrchní kabát barveny do modra, ale to je jen domněnka. Zcela určitě do ruky sedláka patřila hůl.

1. Kubatův statek ve Zbudově

2. Pamětní deska na Kubatově statku

3. Kubatův pomník

4. Malý kámen na Soudném potoce

5. Velký kámen na Soudném potoce

6. Návesní kaplička ve Zbudově

7. Zadumaná Blata

8. Pohled na náves ve Zbudově ze vrat Kubatova statku

9. Pohled přes zbudovskou náves na Kubatův statek

10. Špýchar na dvoře Kubatova statku

11. Zatopená Zbudovská Blata

12. Zbudovská Blata před bouřkou

13. Pohled na Šumavu přes Zbudovská Blata

14. Kaplička na Blatech se zámkem Hluboká v pozadí

15. Karel Klostermann: Mlhy na Blatech

16. Krajina se zámkem Hluboká od Zbudova

Závěr

Zbudovská blata, oblast mezi Bezdrevem, Zlivským rybníkem, Soudným potokem, rybníkem Oblanov a silnicí Sedlec – Plástovice – Pištín, byla v minulosti skutečnou bažinou. Proto nese název Blata, protože staročeský výraz blata označoval bažiny. Po jejich vysušení zde lidé získali úrodná pole a kvalitní pastviny. V roce 1509 daroval Blata král Vladislav II. Jagellonský Petrovi IV. z Rožmberka a ten je přenechal k dědičnému užívání blatským sedlákům. V roce 1562 koupili panství Hluboká páni z Hradce. Když Adam z Hradce pocítil potřebu peněz, pomohl si záborem svobodných Blat a roku 1581 je prohlásil za svůj majetek. Sedláci z Blat se bránili a domáhali se svých dědičných práv. Aby jejich odpor zlomil, nechal Adam z Hradce mluvčího sedláků, zbudovského rychtáře Jakuba Kubatu, uvěznit. Mučením na něm nevymohl souhlas se zabráním Blat, a tak ho dal ho pro výstrahu popravit. Lidové líčení popravy Jakuba Kubaty je výpovědí o skutečné události. I když obsahuje příměs fantazijních prvků, není to pověst. Charakter skutečné lidové pověsti má například vyprávění o Kubatových kamenech. Teprve v tomto případě má pravdu tvrzení, že lidová pověst pojímá události kolem sporu o pozemky na Blatech iracionálním způsobem a násilně je s osobou zbudovského rychtáře spojuje. Pověst vypráví, jak sedlák z Plástovic stavěl maštal, a když mu chyběl kámen na práh, rozhodl se, že si vezme malý Kubatův kámen od Soudného potoka. Vykopal ho, odvezl domů, ale protože byl unaven, nechal další práci na ráno. V noci se z maštale ozval silný hluk! Krávy bučely, lidé se sbíhali, ale do stáje se nikdo neodvážil. Sedlák se bál a ráno raději kámen naložil a odvezl ho zpátky. Toto je pověrečná představa spojená s reálně existujícím objektem, jehož původ a význam si lidé nedokázali vysvětlit racionálně. Ale nedokážeme to dnes ani my. Souvislost tak zvaných Kubatových kamenů s příběhem o jeho popravě je skutečně nečitelná. Na menším z kamenů je vytesaný kříž. Znamená to, že by se mohlo jednat o smírčí kříž, jaký býval vztyčován v místech, kde došlo k násilnému zločinu, aby duše oběti došla klidu. Byl zde postaven pro Kubatu? Byl zde kdysi spáchán zločin, a památku na něj lidová víra s Kubatou spojila? Jedná se o staré mezníky? Nebo to jsou pohanské menhiry, které tu stály dávno před Kubatou? Tyto otázky je možné pokládat. Ale v kontextu Kubatova příběhu nejsou důležité. Důležitý je jeho postoj. Dnes bychom plným právem měli říci – statečný občanský postoj! V tom je odkaz Jakuba Kubaty dnešku – trpělivě, ale hrdě a statečně trvat na svých právech. Bránit právo a svobodu pro sebe, svoje spoluobčany a příští generace. Proč je v současnosti tak zarputile dokazováno, že legenda o jeho oběti je vlastně jen výmyslem, že Kubata přišel o život ve sporu o jiné, v podstatě banální záležitosti, a nebo že snad ani dokonce nebyl? Podle tradice Kubata řekl: „Ať moje krev dokáže, že jsem přísahal poctivě a naše právo na tyto pastviny je svaté.“ A ve zlidovělé písni o něm se zpívá: „Pokud je na reky vlast česká bohatá, za práva hlavy své dají tak jako Kubata!“ Kdyby to tak byla pravda! Kdyby tak v každém z nás utkvělo zrnko jeho poselství. Protože v tom je jádro problému! Kubata má mravní sílu a vědomí sounáležitosti s ostatními z Blat a s Blaty samotnými. Měl odhodlání k nejvyšší oběti, bude-li třeba. V té době nebylo samozřejmostí vlastenectví, jak ho chápeme dnes. Ale Kubata byl vlastencem schopným hájit pravdu a spravedlnost pro všechny, i za cenu svého života. Jeho příběh je inspirací pro všechny utlačené a ponížené. A proto musel a stále musí vadit panským lokajům, servilním sobcům a bezcharakterním kariéristům, kteří nemají ideály a morálku a kteří nevěří ničemu, jen svému prospěchu, ať už se k němu doberou jakkoli. Člověka, jako byl Kubata, se arogantní tyrani a jejich slouhové musejí bát vždycky.

Pověst o Kubatovi

(z románu Karla Klostermanna Mlhy na Blatech; vyprávění zbudovské babičky)

Tak jednou zrána časně – bylo to zrovna o senoseči – najednou tu na Blatech vondrovská panská chasa s kosami a do sekání trávy se dala. Ale sedláci už věděli, že se něco chystá, a proto postavili lidi na Blatech, aby kdyby se něco stalo, hned to přišli hlásit do Zbudova, a ti přiběhli a řekli, co se děje. Tu on se rychtář Kubata zvedl, svolal sedláky a šli všichni na Blata. Když tam tu chasu viděli, jak trávu seče, zapověděli jí to, a aby šli, odkud přišli, rozkázali jim, že tráva jim nepatří a Blata že patří sedlákům a jen sedláci že na tu trávu mají právo. Ale chasa si zapovědět nenechala, a šafář na sedláky, aby se klidili domů a nedělali rebelii proti vrchnosti; nepůjdou-li po dobrém, že se do nich dají a kosami že je porubají. A rychtář na to, sedláci že rebelii nedělají, protože ani kos ani jiných zbraní nemají a na nikoho nedorážejí; rebelii že dělá jen panská chasa, rebelii proti právu a spravedlnosti, a věc berou, která jejich není, a o tom, čí Blata jsou a tráva, co na nich roste, že jsou písemnosti, kterými se to dokáže. Ale panská chasa se rychtáři vysmála a šafář mu řekl, aby si tu věc s milostpánem na Hluboké spravil a vyrovnal, ale prozatím aby se klidil, sic že bude zle. A jakože té chasy bylo víc a sedláků míň, a chasa měla kosy a sedláci zbraně neměli, museli ustoupit a chasa posekala velký lán trávy. Když ale třetí den nato vondrovská chasa přijala s fůrami, aby seno odvezla, bylo tu sedláků ze všech blatských vesnic na sta a cepy a kosy a železné tyče měli a fůry už taky tu byly; tak chasa musela odtáhnout a sedláci si to seno odvezli sami domů. Tak z toho bylo potom velké tahání. Rychtáře posadili do harestu na Hluboké a dlouho jej tam drželi. Hrozili mu a potom zas po dobrém domlouvali, aby odstoupil od svého práva, a když nechtěl a dokládal, že ne svého práva, ale práva všecněch se zastává, hrozili mu zas a že ho na hrdle trestat budou pro jeho zpupnost a nestydatou rebelii proti vrchnosti, mu slibovali. Ale Kubata se držel a nepovolil, a kdyby ho desetkrát na hrdle trestali, řekl jim, právo přece jen zůstane právem, a Blata a pastva na nich a tráva, co na nich roste, že přece jen budou patřit sedlákům. Tak oni ho potom zase pustili, protože se báli, aby se jim všichni sedláci na celém panství nevzbouřili. Ale faleš v tom byla, protože už tenkrát měli na mysli utratit ho všem na postrach a ve chvíli, kdy by to narychlo učinit mohli, než by se sedláci vjedno sešli. Až bude po něm, myslili si, sedláci se zaleknou a umlouvat se přestanou samým strachem. A když rychtář Kubata vyšel z harestu, umluvili se sedláci, že pošlou supliku k císaři pánu, aby jim byl milostivě záštitou a poručil pánům, aby práva byli dbalí, neutiskovali selský lid a nebrali mu, co jeho jest. Když potom se na Hluboké dověděli, že odešli poslové s tou suplikou na císaře pána, báli se, aby císař nedal sedlákům za právo, a umínili si, že svoje provedou, než se ti poslové vrátí. A sám hlubocký pán a všechen jeho lid s ním a ouředníci jeho a radové přijeli na Blata, rozložili se tam na břehu potoka Soudného a obeslali rychtáře Kubatu, aby tam přišel vyrovnat se s nimi. A byli ve Zbudově zkušení lidé, kteří Kubatovi domlouvali, aby nechodil a raději na útěk se dal. Ale Kubata řekl: „To by byla chyba! Ne před pány bych na útěk se dal, ale právu a svaté pravdě bych utekl. Proto tam půjdu a řeknu jim, že jsme v právu a že se ho nevzdáme, a čistou přísahu v širých Blatech pod boží oblohou na to složím. A vám povídám, abyste, až poslové se vrátí od císaře pána, ty písemnosti, které s sebou vzali, nevydávali a dobře

uschovali, aby vám je vzíti nemohli a nespálili je, a vy byste potom neměli důkazů. A se mnou ať se stane podle vůle boží; však On se smiluje nad mými dětmi a vy jich taky neopustíte, kdyby mi bylo souzeno nevrátit se." Tak tedy šel na Blata, na břeh potoka Soudného, a všickni šli za ním. A jak přišel na to místo, kde ho čekal hlubocký pán a všecka jeho družina a radové a síla branného lidu, hned ho zaskočili a před pána přivedli. Tu on se hájil a na svém právu stál. Tak aby ukázal, kde to stojí psáno, povídali. Že ten list mají poslové, co šli k císaři pánu, odpověděl jim, ale on že přísahat bude, a pamětníci že tu jsou taky, kteří dají svědectví, že Blata vždycky patřila sedlákům. A oni zas, v tom že je ta rebelie, že vypravili posly k císaři bez vědomí a svolení vrchnosti, a za to bude na hrdle trestán, nevzdá-li se svých nároků. A tu viděli sedláci, že páni přivedli s sebou kata. Na všecky padla velká hrůza a pláčem zaplakali, ale Kubata se nedal oblomit, čistou přísahu přísahal, že Blata patří sedlákům z devíti obcí, Boha za svědka vzal a pro Jeho milosrdenství a spravedlivost Ho prosil, kdyby páni ho na hrdle trestali, aby dal znamení, že za věc dobrou a spravedlivou smrt postoupil. Tu se v hlubockém pánu ozvalo svědomí a nechtělo se mu, aby Kubata byl odevzdán katu; ale radové a ouředníci mluvili do pána a naléhali na něho, že rebelanta živit nemá. Tak tedy pán jejich domluvám se vzdal a rozkázal, aby kat přistoupil a svoje dílo na Kubatovi vykonal. I předstoupil kat s obnaženým mečem, holomci Kubatu spoutali a kat mu hlavu uťal. A bylo onoho dne krásné počasí, ani mráčku na nebi nebylo; ale jak hlava rychtářova padla a krev se vylila na zelenou trávu, černý mrak na jeden ráz vystoupil na božím nebi, zastřel slunce a tma se udělala, jako by v noci bylo, a zablesklo se žlutým ohněm a hrozná hromová rána zaburácela. Nato hned se dalo do lijáku a déšť splákl krev nevinnou. I ulekl se hlubocký pán, ulekla se na smrt všecka jeho velká družina a pádili všickni, koňmo i pěšky, v největším chvatu z Blat, jako by samo peklo jim bylo vzápětí. To bylo to boží znamení, kterého se tak zděsili. Jen vyběhli z Blat, bylo po dešti, tentam byl černý mrak a slunce svítilo a krásně bylo zas. I odnesli sedláci mrtvé tělo svého rychtáře, který právo jejich nezadal a svobodná Blata jim uhájil, jim a všem jejich potomkům z pokolení do pokolení, do dnešního dne a do budoucna. Když poslové se vrátili, přinesli potvrzení od císaře pána. Ale hlubockého pána císař pán tuze pokáral a přísně mu nařídil, aby sedlákům po právu činil, a což jejich jest, jim nebral. Ten hlubocký rod toho pána už dávno není – všickni vymřeli, jiným panství připadlo. Ale Kubatův rod nevymřel a tenhle statek jméno jeho nese a po všechny časy ponese. Na širých Blatech, na břehu potoka Soudného leží dva černé kameny, na místě, kde rychtář svou nevinnou hlavu za Blata dal, a ty kameny zůstanou tam jemu na slávu a na památku, dokud bude stát česká zem a v české zemi selský stav nevyhyne. Tohle všechno mi můj děd a moje bába a jiní staří lidé povídali, jak to slyšeli od svých dědů a bab a od jiných starých lidí, když sami mladí byli, a dávno, tuze dávno je, co se to stalo. A já zas vám mladým to povídám, abyste svým dětem a vnukům, dočkáte-li se jich, o starých předcích jejich svědectví dávali a ctili svatou jejich památku. V knihách to psáno není, protože sedláci psát neuměli a páni jim ke cti nepsali, ale zapomenout bylo by hřích. Až bude naplněn čas a potřeba se ukáže, i o tom knihy budou psát a nebude člověka v české zemi, aby nevěděl a neříkal, že Kubata dal hlavu za Blata.

Resumé

Na konci 16. století došlo údajně ke sporům blatských sedláků a hlubocké vrchnosti. Lidové pověsti tradované na Zbudovských blatech hovoří o tom, že v tomto sporu šlo o právo na využívání pozemků na Blatech. Zbudovský rychtář Jakub Kubata, mluvčí sedláků, hájil právo na tyto pozemky a za to údajně byl hlubockou vrchností odsouzen k smrti. Historikové bádající v této otázce přinášejí různé argumenty a zastávají odlišná stanoviska, ale shodují se v tom, že lidové pověsti o Kubatovi nelze pokládat za historický pramen. V současnosti převládl názor, že ve skutečnosti byl předmětem sporu způsob využití sirotčích peněz, že rychtář Kubata možná ani neexistoval a že pověsti o Kubatovi vznikaly až v 18. století.

Ovšem lidové podání hovoří o Kubatovi způsobem, který vylučuje pochybnost, a proto stojí za to provést přímo rozbor těchto pověstí. Námitky, že lidové podání je vždy citově zabarvené, nereálné a do značné míry iracionální, jsou oprávněné – ale jen do jisté míry! Lidová pověst pracuje s motivy, které jsou obecně užívané, využívá prvků nadpřirozena a touha poddaných po spravedlnosti se přetváří do postav nadaných vlastnostmi a konajících skutky, na které ostatní nemají odvahu. Ale lidová pověst si nevymýšlí reálie. Není to vymyšlený příběh, ve kterém osnova děje náhodně souvisela s dobovými právními praktikami. Pokud by pověsti o Kubatovi vznikaly až v 18. století, pak nejen že by nejspíš neobsahovaly odvolání na ordálie, ale už vůbec ne jejich přesný popis. Iracionální a citové je líčení bouřky a deště – to je vklad duše lidu. Ale líčení přísahy v hrobě s drnem nad hlavou, soudu pod širým nebem a popravy? To je vyprávění o skutečné události. Pověsti vznikající v 18. století nehovoří o popravě mečem, protože poddané v té době popravovali na šibenici. Jestliže ale pověst o Kubatovi hovoří o stětí hlavy, pak líčí skutečnou událost ze století 16. Poetickým citovým vkladem duše lidu je vyprávění o hlavě kutálející se desítky metrů, líčení toho, kterak hlava popraveného ještě mrtvě vyslovuje oprávněnost nároků na pozemky.

Ke sporu se vztahují dopisy císaře Rudolfa II. a listina pana Adama. Nemluví o Kubatovi, ale stylizací a užívanými argumenty nepřímo potvrzují, že ve sporu šlo o pozemky na Blatech! Na základě rozboru variant kubatovských pověstí a s přihlédnutím k dobovým reáliím, která obsahují, lze soudit, že pověst má historické jádro a že je pravdivá – Kubata dal hlavu za Blata!

Protože na Kubatově pomníku z roku 1904 není použit dobový oděv, jaký by skutečný rychtář Kubata na sobě mohl mít, je ve stručném nástinu podán způsob odívání venkovských lidových vrstev na konci 16. století. Kubatův statek má jinou podobu, než by měl skutečný statek na konci 16. století. Proto je stručně charakterizována zemědělská usedlost, stejně jako uspořádání obytného domu takové usedlosti v té době.

Zusammenfassung

Am Ende des 16. Jahrhunderts kam es angeblich zu Streitigkeiten von Bauern aus dem Moorgebiet und der Obrigkeit in Hluboká. Die im Moorgebiet von Zbudov überlieferten Volkssagen sprechen darüber, dass es in diesem Streit um Rechte der Grundstücksnutzung im Moorgebiet ging. Der Dorfrichter Jakub Kubata, Sprecher der Bauern, verteidigte das Recht auf diese Grundstücke und soll dafür von der Obrigkeit von Hluboká zum Tod verurteilt worden sein. Die Historiker, die sich mit dieser Frage befassen, bringen verschiedene Argumente und vertreten diverse Auffassungen, sind sich aber darin einig, dass die Volkssagen über Kubata für keine historische Quelle gehalten werden können. In der Gegenwart überwiegt die Meinung, dass der Gegenstand des Streites in Wirklichkeit die Art der Verwendung des Waisengeldes war, dass der Dorfrichter Kubata nicht einmal existiert haben konnte und dass die Sagen über Kubata erst im 18. Jahrhundert entstanden.

Die volkstümliche Überlieferung spricht jedoch über Kubata auf eine Art, an der man nicht zweifeln kann, und deshalb lohnt es sich eine direkte Analyse dieser Sagen durchzuführen. Einwände, dass die volkstümliche Überlieferung immer emotionell gefärbt, unrealistisch und im Wesentlichen irrationell ist, sind berechtigt – aber nur in einem bestimmten Maß! Die Volkssage arbeitet mit Motiven, die allgemein verwendet werden, und nutzt Elemente der Transzendenz. Die Sehnsucht der Untertanen nach Gerechtigkeit wird in Gestalten umgewandelt, die mit Eigenschaften ausgestattet sind und Taten begehen, für die die anderen keinen Mut finden. Eine Volkssage denkt sich jedoch keine Sachkenntnisse aus. Es ist keine ausgedachte Geschichte, in der die Handlungslinie mit zeitgemäßen Rechtspraktiken zufällig zusammenhing. Wenn die Sagen über Kubata erst im achtzehnten Jahrhundert entstanden wären, hätten sie wahrscheinlich weder Hinweise auf Ordalien, noch deren genaue Beschreibung enthalten! Irrationell und emotionell ist die Schilderung von Gewitter und Regen – das ist die Komponente der Volksseele. Aber die Schilderung des Eides im Grab mit dem Rasen über dem Kopf, des Gerichtes unter freiem Himmel und der Hinrichtung? Das ist die Erzählung von einem realen Ereignis. Die im 18. Jahrhundert entstehenden Sagen erwähnen keine Hinrichtung mit Schwert, weil die Untertanen in dieser Zeit am Galgen hingerichtet wurden! Wenn aber die Sage über Kubata von einer Enthauptung spricht, dann schildert sie ein reales Ereignis aus dem 16. Jahrhundert. Die poetische Einlage der Volksseele ist die Erzählung von seinem Kopf, der einige Dutzend Meter rollte, die Schilderung dessen, wie der Kopf des Hingerichteten mit totem Mund noch die Berechtigung der Ansprüche auf Grundstücke ausspricht.

Auf den Streit beziehen sich Briefe Kaiser Rudolfs II. und eine Urkunde des Herrn Adams. Da wird zwar nicht direkt über Kubata gesprochen, aber Stilisierung und verwendete Argumente bestätigen indirekt, dass es im Streit um Grundstücke im Moorgebiet ging! Anhand der Analyse von Varianten der Sagen über Kubata und unter Berücksichtigung der historischen Fakten, die darin enthalten sind, kann geschlossen werden, dass die Sage einen historischen Kern hat und wahrhaftig ist – Kubata opferte seinen Kopf für das Moorgebiet!

Da am Denkmal von Jakub Kubata aus dem Jahre 1904 kein historisches Gewand zu sehen ist, das der Dorfrichter Kubata hätte anhaben können, wird eine kurze Skizze über die Kleidung der ländlichen Volksschichten am Ende des 16. Jahrhundert präsentiert. Das Bauerngut von Kubata hat eine andere Gestalt als ein reales Bauerngut am Ende des 16. Jahrhundert. Deshalb wird ein landwirtschaftliches Anwesen kurz charakterisiert sowie die damalige Gestaltung eines Wohnhauses eines solchen Anwesens gezeigt.

BESCHREIBUNGEN ZU DEN FARBFOTOS AUF SEITEN 17-24

1. *Kubatas Bauerngut in Zbudov*
2. *Gedenktafel auf Kubatas Bauerngut*
3. *Denkmal von Jakub Kubata*
4. *Kleiner Stein am Bach „Soudný potok“*
5. *Großer Stein am Bach „Soudný potok“*
6. *Kleine Kapelle auf dem Dorfplatz von Zbudov*
7. *Verträumte Moore*
8. *Blick auf den Dorfplatz in Zbudov vom Tor des Bauerngutes von Kubata*
9. *Blick über den Dorfplatz in Zbudov auf den Bauerngut von Kubata*
10. *Kornspeicher im Innenhof des Bauerngutes von Kubata*
11. *Überschwemmte Moore von Zbudov*
12. *Moore von Zbudov vor dem Gewitter*
13. *Blick auf den Böhmerwand über Moore von Zbudov*
14. *Kleine Kapelle in den Mooren mit dem Schloss Hluboká im Hintergrund*
15. *Karel Klostermann – Nebel über den Mooren*
16. *Landschaft mit dem Schloss Hluboká von Zbudov*

Summary

There were reputedly disputes between peasants of Blata (Marshland) and feudal lords of Hluboká in the late 16th century. Folk tales handed down in Blata of Zbudov tell that this dispute concerns the right to use the Blata land. The reeve of Zbudov James Kubata, who was a leader of peasants, defended the right to this land and was reputedly sentenced to death by the Hluboká feudal lords. Historians carrying research on that matter bring various arguments and hold different opinions, but they agree that the folk tales about Kubata cannot be taken for the historical source. Presently, the prevailing opinion is that the subject of controversy was the way how to use the trust that the reeve Kubata may not have existed and that the tales about Kubata originated as late as in the 18th century.

However, tradition uses the method of telling about Kubata which excludes any doubts and therefore these tales are worth analysing. Such objections that tradition is always emotive, unreal and

largely irrational are valid, but to some extend only. A folk tale works with generally used motifs, uses supernatural elements and the vassals´ desire for justice transforms to gifted characters doing such things the others do not dare. But the folk tale does not think out real events. It is not an invented story where the storyline was accidentally connected with the legal procedures of that period. If the tales about Kubata had originated as late as in the 18th century they would probably have contained neither ordeals references nor their exact description! A description of a storm and rain is irrational and emotional – this is a picture of people´s soul. But the description of the oath in a grave with a turf over the head or an open-air court and execution, this is a narration of the real event. Eighteenth century tales do not talk about sword execution as vassals were hung at that time. If the tale about Kubata speaks about decapitation it describes a real event from the 16th century. The description of a head rolling dozens of metres, a head of the executed pronouncing deadly rightfulness of a claim to the land is a poetic emotional picture of people´s soul.

The Emperor Rudolf´s letters and Lord Adam´s document relate to the dispute. They do not talk about Kubata, but they confirm indirectly via stylization and used arguments that the subject of controversy was the land in Blata. Based on the analysis of Kubata´s tales versions and the consideration of the historic facts included with, it can be deduced the tale has a historic base and is truthful – Kubata laid down his head for Blata!

As the period costume which could be worn by the real reeve Kubata is not used on the Monument of Kubata originating in 1904 there is a brief description of the rural people´s clothing of the late 16th century. Kubata´s farmstead differs from a real farmstead of the late 16th century. Therefore a farmstead is briefly described as well as the layout of a dwelling house at that time.

LEGEND OF COLOUR PHOTOGRAPHS SEE PAGE 17-24

1. *Kubata´s farmstead in the village of Zbudov*
2. *Memorial tablet on the Kubata´s farmstead*
3. *Monument of Kubata*
4. *Small stone on the bank of the Soudný stream (Stream of Judgement)*
5. *Big stone on the bank of the Soudný stream (Stream of Judgement)*
6. *The village square chapel in Zbudov*
7. *Wistful Blata*
8. *The view of the Zbudov village square from the Kubata´s farmstead gate*
9. *The view of the Kubata´s farmstead over the Zbudov village square*
10. *The grange in the Kubata´s farmstead yard*
11. *Flooded Blata of Zbudov*
12. *Blata of Zbudov before the storm*
13. *The view of the Šumava Mountains over the Blata of Zbudov*
14. *The chapel in Blata with the Hluboká castle at the back*
15. *Karel Klostermann – ´Fog in Blata´*
16. *The scenery with the Hluboká Castle from the village of Zbudov*

MAS Rozkvět zahrady jižních Čech

Monika Hůrská

Místní akční skupina (zkráceně MAS), resp. občanské sdružení Rozkvět zahrady jižních Čech má 26 členů (včetně členství 2 mikroregionů – Chelčicko-Lhenického a Blata). Zájmové území MAS tvoří venkovský region 16 obcí s 56 místními částmi. Celkový počet obyvatel činí více než 12 tisíc a zájmové území se rozkládá na 26 624 ha. Území této MAS se nachází v severozápadní části okresu České Budějovice a sousedících regionech Strakonicka a Prachaticka. Je tvořeno dvěma mikroregiony – Chelčicko-Lhenickým (s obcemi Chelčice, Libějovice, Malovice, Mičovice, Lhenice a Truskovice) a Svazkem obcí Blata (zahrnující Čejkovice, Dívčice, Dříteň, Hlavatce, Mydlovary, Pištín, Olešník, Sedlec, Zahájí a Zliv) a obcí Nákří.

Tato místní akční skupina byla založena v únoru roku 2004 na základě iniciativy Chelčicko-Lhenického mikroregionu s vizí využít pracovní metody LEADER ke spojení místních aktérů s cílem rozvinout venkovský region území MAS. Záměrem bylo především podpořit rozvoj malého a středního podnikání v oblasti zdejší specifické zemědělské produkce zaváděním nových know-how. MAS je nyní složena z vyvážené skupiny partnerů z různých socioekonomických sektorů území, nadále zůstává otevřenou strukturou a systematicky oslovuje své potenciální zájemce o činnost MAS a program LEADER.

Cílem je podílet se na tvorbě a realizaci integrovaných strategií rozvoje venkovského regionu a vést účastníky partnerství na místní úrovni k vyššímu využití potenciálu jejich území. Záměrem je především zavádění nových forem zlepšování kvality života ve venkovských oblastech, posilování ekonomického prostředí, místní hospodářský rozvoj a zhodnocování přírodního a kulturního dědictví, a tím zlepšení organizačních schopností venkovského regionu.

ZKUŠENOSTI MAS

V letech 2004 a 2005 se MAS úspěšně zúčastnila programu LEADER ČR, a to s programem Inovace a moderní komunikace – Budoucnost v jižních Čechách (r. 2004) a Inovace a komunikace – Rozkvět zahrady jižních Čech (r. 2005). V letech 2006 a 2007 realizovalo zájmové území MAS projekt LEADER+,c (osvojování schopností), který byl financován z Operačního programu Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství. V roce 2008 byl zrealizován projekt Vzdělávání, který byl spolufinancován EU v rámci Programu rozvoje venkova. V letošním roce se uskuteční 1. výzva k strategickému plánu LEADER (2008-2013) v projektu Květy, plody a lidé Zahrady jižních Čech.

PŘESHRANIČNÍ SPOLUPRÁCE

MAS se v letech 2008 a 2009 podílela na dvou projektech spolupráce MAS s obcemi/sdružením obcí Lalling v Bavorsku – první projekt byl spolufinancován EU v rámci Programu přeshraniční spolupráce ČR – Bavorsko. Další projekt Nacházení společných tradic byl spolufinancován z Dispozičního fondu ČR – Bavorsko.

SPOLUPRÁCE S OSTATNÍMI MAS

Od roku 2004 MAS Rozkvět zahrady jižních Čech spolupracuje se sousední MAS CHANCE IN NATURE – LAG, kterou konzultačně podpořila při přípravě projektu LEADER+. V roce 2006 se MAS Rozkvět podílela na organizaci a realizaci Prepare Gathering 2006, Traveling Workshop. V roce 2007 se stala regionálním partnerem projektu Cammini d´Europa pro období 2007–2013 a byla s místní akční skupinou CHANCE IN NATURE – LAG podepsána partnerská smlouva a zřízena koordinační skupina. V letošním roce jsou úspěšně realizovány dva projekty Spolupráce v programu PRV, a to Rozvoj lidských zdrojů – Šance pro další rozkvět regionu a Dědictví regionu: po stopách předků. Jedním z výstupů tohoto projektu je i tato brožura.

TIPY NA VÝLET

Znáte písničku, jak sedlák Jakub Kubata dal život za Blata? Jeho pomník, který se stal symbolem celého mikroregionu Blata, najdete u nás – na Dívčicku u Zbudova. Potom se můžete zastavit v Plástovicích, kde vzniklo v rámci programu rozvoje venkova ČR Informační centrum jihočeského selského baroka, zaměřené na architekturu typickou pro toto území. Z Blat zamíříme do Chelčic, jihočeské Vesnice roku 2000. Zde najdeme Památník Petra Chelčického, který je jediným uceleným muzeem toho myslitele v Evropě. V libějovicko-lomecké oblasti se nachází živé poutní místo Lomec s překrásným barokním kostelem Jména Panny Marie. Okolní krajina tohoto poutního místa vás okouzlí svým klidem a harmonií, která tu vládne po celý rok. Přes Rábín a Krtely se pak mezi sady, poli a lesy okolo zámku Kratochvíle dostanete až na Lhenicko. Přes Lhenicko vedla již v 10. století slavná Linecká stezka, která spojovala Čechy s rakouskými zeměmi a sloužila zejména pro dopravu soli a dobytka. Její zbytky jsou doposud patrny u obce Vodice. Vodice sama o sobě je vesnickou památkovou rezervací.

Toto je jen několik z mnoha míst, na která bychom Vás rádi pozvali. Ale přijeďte se podívat sami, protože u nás je hezky.

Die örtliche Aktionsgruppe (abgekürzt MAS), eventuell der Bürgerverein Aufblühen des Gartens Südböhmen, hat 26 Mitglieder (einschließlich der Mitgliedschaft von 2 Mikroregionen Chelčice-Lhenice und Blata). Das Interessengebiet MAS bildet die dörfliche Region von 16 Dörfern mit 56 Ortsteilen. Die Gesamtzahl der Einwohner beträgt mehr als 12 000 Einwohner und die Fläche des Interessengebietes beträgt 266,24 km^2.

Diese Aktionsgruppe wurde im Februar 2004 auf der Grundlage der Initiative der Mikroregion Chelčice-Lhenice gegründet. Das Ziel war, die Arbeitsmethode LEADER zur Verbindung der örtlichen Akteure zu verwenden, damit die dörfliche Region des Gebietes MAS weiter entwickelt wird. Das Ziel lag vor allem in der Unterstützung der kleinen und mittleren Unternehmertätigkeit im Bereich der spezifischen örtlichen Agrarproduktion auf der Grundlage der Einführung des neuen Know-How. Die Gruppe MAS besteht jetzt aus ausgeglichener Gruppe der Partner aus verschiedenen soziologischen und wirtschaftlichen Bereichen des Gebiets. Sie hat offene Struktur und die Gruppe spricht systematisch potenzielle Bewerber an, die sich um die Tätigkeit der Gruppe MAS und um das Programm LEADER interessieren.

In den Jahren 2004 und 2005 hat sich MAS erfolgreich am Programm LEADER ČR beteiligt, in den Jahren 2006 und 2007 wurde das Projekt LEADER+,c realisiert. Im Jahre 2008 wurde das Projekt Bildung durchgeführt, das im Rahmen des Programms zur Entwicklung des Landes durch die EU mitfinanziert wurde.

MAS beteiligte sich im Jahre 2008 an zwei Projekten der Zusammenarbeit der Gruppe MAS mit den Dörfern/Vereinen der Dörfer Lalling in Bayern – das erste Projekt wurde durch die EU im Rahmen der übergrenzüberschreitenden Zusammenarbeit zwischen der Tschechischen Republik und Bayern mitfinanziert. Das zweite Projekt „Finden der gemeinsamen Traditionen" wurde aus dem Dispositionsfond der Tschechischen Republik und Bayern mitfinanziert.

Die Gruppe MAS Aufblühen des Gartens Südböhmen arbeitet mit benachbarter Gruppe MAS Chance in Nature – LAG zusammen und beteiligte sich an der Durchführung der Maßnahme Prepare Gathering 2006, Traveling Workshop. Im Jahre 2007 wurde sie zum Regionalpartner des Projektes Cammini d´Europa für den Zeitraum 2007 – 2013. Aus der Zusammenarbeit mit LAG Chance in Nature wurden 2 Projekte vorgestellt – „Entwicklung der menschlichen Ressourcen – Chance für weiteres Aufblühen der Region" und „Erbschaft der Region: Nach Spuren der Vorväter". Eine der Maßnahmen dieses Projektes ist auch dieses Taschenbuch.

The Local Action Group (in short: LAG), or, as the case may be, Citizens' Association Southern Bohemian Garden in Blossom has 25 members (including the membership of two micro-regions Chelčicko-Lhenický and Blata). The interest area of the LAG is composed of the countryside region including 16 municipalities with 56 local districts. The total number of inhabitants is more than 12 thousand and the interest area comprises 26,624 ha.

This Local Action Group was founded in February 2004 based on the initiative of the Micro-region Chelčicko-Lhenicko having the vision of exploitation of LEADER methods to bring local participants together aiming to develop the countryside region in the LAG area. The purpose was to provide support for development of small and medium sized businesses in the area of the local specific agricultural production using the implementation of new know-how, in particular. At the moment, the LAG is composed of well balanced group of partners coming from different social-economical sectors of the area. At the same time, it remains open structure and systematically addresses persons potentially interested in participation on LAG activities and LEADER+ Program.

In the 2004 and 2005, the LAG successfully participated in LEADER CR Program, in the 2006 and 2007 the LEADER1c Project was executed. In the 2008, the Educational project co-financed by the EU within the Countryside Development Program was realized.

In the 2008, the LAG participated on two projects of the LAG cooperation with municipalities/group of municipalities Lalling in Bavaria – the first project was co-financed by the EU within the framework of the CR-Bavaria Cross-border cooperation program. The other project "Finding common traditions" was co-financed from the Dispositional Fund CR – Bavaria.

The Southern Bohemian Garden in Blossom LAG cooperates with the neighbor LAS Chance in Nature – LAG, it participated on the execution of the Prepare Gathering 2006, Traveling Workshop. In the 2007 it became the local partner of the Cammini d´Europa project for the period 2007–2013. Based on the cooperation with the LAG Chance in Nature two projects were submitted, namely Human Resources Development – Chance for further development of the region and Heritage of the region – In the track of forefathers. This brochure is one of the results of this project.

CHANCE IN NATURE – LAG

Jana Benešová

Občanské sdružení CHANCE IN NATURE – LOCAL ACTION GROUP vzniklo v roce 2004 v západní části jižních Čech a sdružuje 38 obcí na území tří mikroregionů – Vlachovobřezska, Prachaticka, Čkyňska a několik samostatných obcí. Členy o.s. jsou obce: Bohumilice, Bohunice, Bošice, Budkov, Bušanovice, Čepřovice, Čkyně, Drslavice, Dub, Dvory, Hoštice, Husinec, Chlumany, Chroboly, Kratušín, Ktiš, Lažiště, Lčovice, Lipovice, Litochovice, Malenice, Milejovice, Nebahovy, Prachatice, Předslavice, Radhostice, Strunkovice nad Blanicí, Šumavské Hoštice, Těšovice, Tvrzice, Újezdec, Vacov, Vlachovo Březí, Záblatí, Zábrdí, Zálezly, Žárovná, Žernovice. Celková rozloha území je 446 km^2 a žije zde bezmála 27 tisíc obyvatel. Území dlouhodobě vykazuje společné charakteristiky. Jedná se o oblast Předšumaví, kde se podmínky geografické, historické ani ekonomické neliší. Oproti jiným oblastem vykazuje území CHANCE IN NATURE – LAG jednotnost v oblasti silného ekologického cítění, potřeby partnerství a malém využívání inovací.

Členem sdružení mohou být fyzické osoby a právnické osoby, které souhlasí se stanovami a cíli sdružení. O přijetí za člena sdružení rozhoduje na základě písemné přihlášky rada sdružení. Členem sdružení se může bezplatně stát kdokoliv, třeba i jednotlivý občan, pokud má pocit, že svou činností může a chce ovlivnit rozvoj regionu, vnášet do rozvoje vlastní nápady a kreativitu.

Hlavními prioritami činnosti LAG jsou: partnerství, podnikání, lidské zdroje, a životní prostředí.

V rámci priority partnerství, má LAG zkušenosti s realizací projektů na bázi místního partnerství a to především díky úspěšné strategii LEADER+ s tématem „Využívání know-how a nových technologií ke zvýšení konkurenceschopnosti místních produktů a služeb“. V rámci realizace strategie bylo podpořeno 28 projektů v celkovém objemu alokovaných prostředků cca 12,5 milionu Kč. Na projekt LEADER+ navazuje v současné době realizovaný LEADER 2007–2013, v jehož rámci jsou přerozdělovány finanční prostředky úspěšným žadatelům na území LAG. Souběžně s touto aktivitou probíhá realizace projektů spolupráce s MAS Rozkvět zahrady Jižních Čech. Prvním z projektů je „Dědictví regionu: po stopách předků“, v jehož rámci byla vytvořena tato brožura a památník Petra Chelčického v Chelčicích. Druhý projekt spolupráce „Rozvoj lidských zdrojů – Šance pro další rozkvět regionu“ je zaměřen na vytvoření komunitních center v regionu spolupráce.

Druhou prioritou o.s. je podnikání, které reprezentuje projekt „Cesty Evropy“ realizovaný od července 2008 a zaměřený na propagaci historických a kulturních památek v regionu a podporu cestovního ruchu. Projekt je v tomto směru přípravou na mezinárodní spolupráci.

Třetí priorita lidské zdroje je zaměřena mimo jiné na zlepšení poskytování sociálních služeb. Na základě toho proběhla v roce 2007 realizace projektu „Komunitní plánování sociálních služeb“, jehož cílem bylo vytvořit místní partnerství poskytovatelů, uživatelů a zadavatelů sociálních služeb a za účasti široké veřejnosti zpracovat komunitní plán sociálních služeb. Výsledkem akce je Katalog poskytovatelů sociálních služeb dostupný veřejnosti na všech obecních úřadech a v knihovnách regionu o.s. Do budoucna by LAG ráda navázala dalším pokračováním komunitního plánování na svém území.

Za poslední prioritu je považováno životní prostředí zastoupené projektem „Šance pro venkovské školy – znalosti, schopnosti, dovednosti“, jehož cílem je formou partnerství tří základních škol a neziskové organizace vytvořit podmínky pro uplatnění moderních forem výuky především v oblasti environmentální problematiky, využití interaktivních informačních technologií a udržitelného rozvoje.

V budoucnosti LAG plánuje v rámci čtyř vytyčených priorit realizovat další zajímavé projekty z okruhu obnovitelných zdrojů energie, rozvoje lidských zdrojů a cestovního ruchu, konkrétně v oblasti hipoturistiky.

TIPY NA VÝLET

Region LAG je z kulturně-historického hlediska zajímavý počtem památek typu hradišť a mohylových pohřebišť, které dokladují osídlení lokality již v dávných historických dobách. Ze starých sídlišť šlechty můžeme zmínit zříceninu hradu Hus nad Blanicí ze 14. století na ochranu Zlaté stezky. Zámky lze najít ve Vlachově Březí, Dubu, Bohumilicích, Lčovicích, barokní ve Čkyni. Památník reformátora Mistra Jana Husa v Husinci na řece Blanici byl spolu se sochou Mistra Jana od K. Lidického v roce 1978 prohlášen za národní kulturní památku. Ve Vlachově Březí je také farní kostel Zvěstování Panny Marie, křížová cesta ke kapli sv. Ducha či židovský hřbitov, ve Čkyni kromě zámku stojí kostel a židovský hřbitov. Město Prachatice nabízí návštěvníkům a obyvatelům svoji renesanční atmosféru, zastřenou jen částečně novějšími empirovými přestavbami. Zachovalé historické budovy byly důvodem vyhlášení historického jádra města Městskou památkovou rezervací v roce 1981. Ve středověku nastal důležitý předěl pro život obyvatel regionu – vznikla Zlatá stezka, která jako součást středověkého dopravního systému ve střední Evropě spojovala české země s Podunajím a se zeměmi na jih od něj. Místo soli se do Pasova, Lince či Vídně vyváželo vlachovobřezské sukno či lhenické třešně.

Důležitou akcí pro zvýšení potenciálu území v oblasti cestovního ruchu zejména v severní části LAG bylo natočení série filmů režiséra Zdeňka Trošky Slunce, seno... v Hošticích nad Volyňkou. Obec Hoštice je také spojena s odkazem Michala Tučného a každoroční populární akcí „Stodola Michala Tučného“. Tyto atraktivity lákají do obce a regionu každoročně velký počet turistů.

Die bürgerliche Vereinigung CHANCE IN NATURE – Lokale Aktionsgruppe wurde 2004 im westlichen Teil Südböhmens von 38 Gemeinden gegründet und besteht primär aus drei Mikroregionen – Vlachovo Březí, Prachatice und Čkyně. Sie deckt ein Gebiet von 446 km^2 mit fast 27.000 Einwohnern ab. Schwerpunkte in der Zielsetzung der LAG sind Partnerschaften fördern, Unternehmensförderung, Förderung des Arbeitsmarktes und nachhaltige Umweltförderung.

Im Rahmen der Zielsetzung Partnerschaften fördern realisierte die LAG die Projekte LEADER+: „Förderung von Know-how und neuen Technologien zur Erhöhung der Konkurrenzfähigkeit lokaler Produkte und Dienstleistungen". Es wurden insgesamt 28 Projekte für 12,5 Mio. CZK gefördert. Derzeit schöpft man Finanzmittel aus LEADER 2007 – 2013. Zugleich läuft das Projekt „Rozkvět zahrady Jižních Čech" (Aufblühende Gärten Südböhmens). Für das erste Projekt in diesem Rahmen „Erbe der Region: auf den Spuren der Vorfahren" wurden diese Broschüre und das Petr-Chelčický-Denkmal in Chelčice geschaffen. Ein weiteres Projekt trägt den Namen „Arbeitskraftpotentiale fördern – eine Chance für die Regionalentwicklung".

Die Zielsetzung Unternehmensförderung wird in dem Projekt „WEGE EUROPAS" realisiert. Seit Juli 2008 werden der Fremdenverkehr und die Erhaltung von kulturhistorischen Denkmälern in der Region unterstützt. Eine internationale Fortsetzung ist geplant.

Die Zielsetzung Förderung des Arbeitsmarktes ist vor allem sozial ausgerichtet. Das Projekt „Gemeinschaftliche Planung von sozialen Diensten" startete 2007 und möchte Partnerschaften zwischen Trägern, Beziehern und Zuteilenden auf die Beine stellen. Ein Katalog von Anbietern sozialer Dienstleistungen, welcher in Gemeindeämtern und Bibliotheken des LAG-Gebiets erhältlich ist, ist ein Ergebnis. Eine Fortsetzung ist geplant.

Der Schwerpunkt nachhaltige Umweltförderung ist im Projekt „Chancen für ländliche Schulen – Kenntnisse, Fähigkeiten, Fertigkeiten" realisiert. In drei Grundschulen und gemeinnützigen Vereinen sollen so die Voraussetzungen für moderne Umweltbildung, interaktiven Informationstechnologien und nachhaltige Entwicklung geschaffen werden.

Die LAG plant derzeit weitere interessante Projekte in den Bereichen erneuerbare Energiequellen und Energiesparen, Förderung des Arbeitskräftepotentials und des Tourismus, z.B. im Sektor Reiten.

The civic association CHANCE IN NATURE – LOCAL ACTION GROUP originated in 2004 in the western part of Southern Bohemia and it associates 38 villages in the locality of three microregions – Vlachovo Brezi, Prachatice, Ckyne. The whole area of the locality is 446 km² with the population of 27 thousand people. The main precedence of LAG is: Partnership, Business, Manpower and Environment.

In the frame of the precedence Partnership LAG carried out the projects LEADER+: „Using Know-How And New Technologies for the Rise of the Competitiveness of Local Products and Services." There were supported 28 projects for ca CZK 12.5 million. Now LEADER 2007 – 2013 is going on. At the same time the projects with LAG The Flowering of the South Bohemia Garden are in progress. The first project is: „The Heritage of the Region: Tracking the Ancestors" in whose frame this booklet and the monument to Petr Chelčický were made. Another project is „The Development of Manpower – the Chance for the Other Flowering of the Region."

Since July 2008 the preference Business has been represented by the project „WAYS OF EUROPE" specializing in the publicity of historical and cultural sights in the region and the tourism. The project will continue in the international level.

Manpower specializes among the others in the improvement of social services. „The Community Planning of Social Services" from 2007 wanted to create the local partnership of providers, users and customers of social services. Its result is the Catalogue of Providers of Social Services available in local authorities and libraries of the region. The continuation of the community planning is being prepared.

The last preference is the Environment with the project "Chance for Country Schools – Knowledge, Abilities, Skills". Three primary schools and non-profit-making organizations make conditions for modern forms of learning in the sphere of environment, interactive information technologies and sustainable development.

LAG is planning the implementation of the other interesting projects for renewable resources of energy, development of manpower and tourism, e.g. hipotourism.

Zbudovský rychtář Jakub Kubata

© PhDr. František Krejča

© Foto: Karel Burda
© Obálka: Mgr. Eva Bořík ová
Německé překlady: PaedDr. Vladimíra Květounová, Mgr. Josef Štemberk, Ing. Jan Krejčí
Anglické překlady: Mgr. Iva Karvánková, Mgr. Libuše Tesařová, Tomáš Krejčí
Jazyková redakce: Mgr. Markéta Cinádrová
Grafická úprava a sazba: Václav Mach
Tisk: HERBIA spol. s r. o., Novohradská 16, 370 01 České Budějovice
Vydalo Občanské sdružení Rozkvět zahrady jižních Čech – místní akční skupina,
Školní 124, 384 02 Lhenice
1. vydání, 2009

**Realizováno v rámci projektu „DĚDICTVÍ REGIONU: po stopách předků“,
tento projekt je spolufinancován Evropskou unií z Evropského zemědělského fondu
pro rozvoj venkova v rámci opatření:
III.2.2 Ochrana a rozvoj kulturního dědictví venkova,
IV.2.1 Realizace projektů spolupráce Programu rozvoje venkova.**

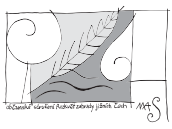

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí